

Kanttelingen en berichten

Een gezicht op oud Paramaribo

DOOR DR. R. VAN LUTTERVELT †

Paramaribo in 1812. Honderd vijf en veertig jaar tevoren had, tijdens de Tweede Engelse Zeeoorlog, een Nederlandse expeditie onder commando van Abraham Crijnsen en Maurits de Rama, de jonge – want eerst in 1662 door Francis Lord Willoughby de Parham gestichte – kolonie aan de Surinamerivier veroverd. De nieuwe bezitters van het land hadden zich er stevig genesteld. Zij, Zeeuwen van afkomst, verdoopten trots het fort dat zij in hun macht hadden gekregen, in 'Zeelandia' en noemden de daarbijgelegen stad 'Nieuw Middelburg'. De eerste naam zou blijven, maar de tweede vermocht geen burgerrecht te krijgen

naast het inheemse 'Paramaribo'. De vrede van Breda, in juli 1667 gesloten, had Suriname blijvend Nederlands bezit gemaakt in ruil voor het verloren Nieuw-Amsterdam (het latere New York) op de basis van het 'uti possedentes'.

In de volgende jaren werd het Nederlands gezag er georganiseerd. Als eerste Nederlandse gouverneur arriveerde in 1678 Johannes Hensius. Doch in 1812 was de periode van het Nederlandse bewind al enige tijd geëindigd. De Republiek der Verenigde Provinciën bestond niet meer. Met Franse hulp was zij vervangen door de Bataafse Republiek, daarna door het Koninkrijk Holland en nog wat later, in 1810, had Napoleon de voormalige Nederlanden van de kaart doen verdwijnen, door ze tot een deel van Frankrijk te verklaren. In de bijna continue oorlog met Engeland waren intussen de koloniën verloren gegaan. Zo keerden de Engelsen in Suriname terug. Commissaris-generaal Pierre Berrangier werd in 1804 genoodzaakt, zijn plaats aan Sir Charles Green af te staan. Snel hebben daarop verschillende Britse bewindhebbers elkander in Suriname opgevolgd.

Zij betrokken er het oude gouverneurspaleis, dat in 1710 voltooid was, tijdens de bestuursperiode van Jan de Goyer. Het was oorspronkelijk een bakstenen gebouw geweest, maar naderhand hadden verschillende veranderingen het aspect ervan sterk gewijzigd.

Het meest ingrijpend was de verbouwing, die de energieke gouverneur generaal-majoor Jurriaan François Frederici in 1792 had laten verrichten. Tien jaar later werd nog eens een bedrag van f 61,328,85 uitgegeven voor reparatie van het gouvernementshuis¹. Het was in deze tijd een wit gepleisterd gebouw, waaraan een zekere representatieve waardigheid, passend bij de hoge functie van de bewoner, niet ontzegd kon worden. Met zijn groene luiken, zijn open bogen-galerij op de *rex-de-chaussée*, zijn klassicistische pilaster-geleding, triglyphenlijst en gebeeldhouwde guirlandes, zijn middenrisaliet met driehoekig tympan en balustrades beneden en op de gootlijst, ter camouflage van het rode dak, deed het tot op zekere hoogte denken aan het oude, in 1755-1761 hernieuwde stadhuis, het Burgerwaghuis, te Kaapstad, en aan de Nederlandse architectuur op Curaçao².

Zó heeft G. Schouten het paleis afgebeeld in een diorama in klein formaat, dat hij in 1812 vervaardigde (afb. 1)³. Hij toont ons het gebouw met zijn omgeving gezien wanneer men, uit de stad – dus uit het Zuid-Westen – komt. Het is een gedetailleerde voorstelling geworden, waarin tal van onderdelen tot hun recht

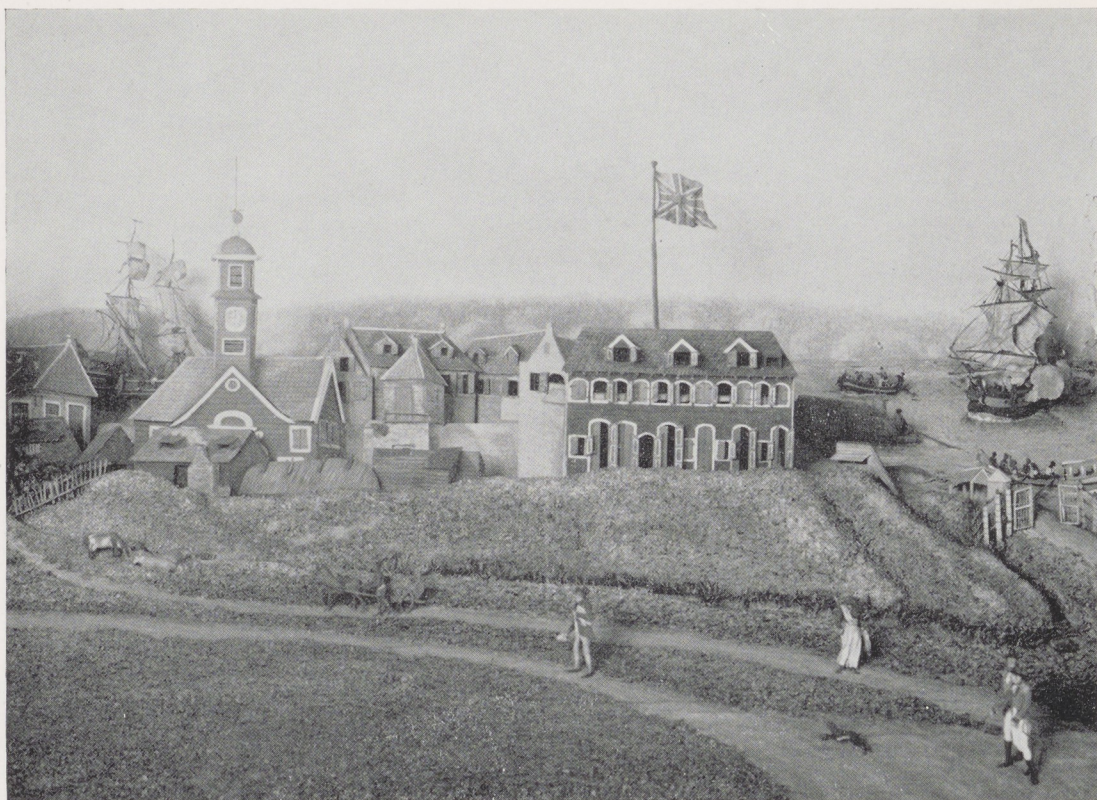
komen (afb. 2). In de gevel driehoek bespeurt de beschouwer het wapen van Suriname, een schip, omgeven door een trofee. Links en rechts van het gebouw staan de hoge bomen van de tamarindelaan, en verder twee witte wachthuisjes met schildwachten, het geweer op de schouder, benevens kanonnen, die zeker voor het lossen van saluutschoten moeten dienen. Ter zijde ligt het fort Zeelandia, omringd door een gracht. De toegang, die door een wit geschilderd hek wordt afgesloten, is uiterst rechts (afb. 3). Ook hier, natuurlijk, weer een schildwacht, een schildwachthuisje en twee kanonnen. Boven de met gras begroeide aarden wallen steken verschillende houten gebouwen uit: officierswoningen, de hoofdwatch, links de grote kazerne en rechts een omvangrijk pakhuis, waarvan

¹ J. Wolbers, *Geschiedenis van Suriname*, Amsterdam 1861, blz. 563; P. J. Benoit, *Voyage a Surinam. Description des possessions néerlandaises dans la Guyane*. Bruxelles 1839.

² M. D. Ozinga, *De monumenten van Curaçao in woord en beeld*, 's-Gravenhage 1959.

³ De houten kast meet 68,5 × 99 × 32 cm.

de meeste zolderdeuren open staan. Daar achter bevindt zich het Binnenfort, waar van de hoge vlaggemast de Union Jack waait.

In het verschiet stroomt de brede Surinamerivier, waarop twee Engelse tweemasters varen. Het rechter schip lost een saluutschot, waarvan blauwe rook opstijgt. Voorts ziet men hier nog twee roeiboten, één midden op het water, de andere is een aardig gedecoreerd, wit en grijs geschilderd jachtje, een 'tentboot', die door zes negers wordt geroeid. Niet ver daarvan wordt een inlands vaartuig, met een groot stroodak, door negers voortgeboomd.

Dit uitvoerige tafereel wordt door tal van figuren verlevendigd. Op de stoep van het paleis verschijnt de gouverneur, in het fraaie uniform van Engels generaal-majoor: rode rok met gouden épauletten, beige broek, witte kousen, dito vest en jabot, en op het hoofd een zwarte steek. Sir Pinson Bonham, van Great Warley, Sussex, was in 1762 geboren. Hij werd heel oud en overleed de 19de april 1855. Een militaire loopbaan volgend klom hij op tot de hoogste officiersrangen. In 1810 kwam hij naar Suriname. Toen de gouverneur-generaal W. F. Charles graaf Bentinck op 8 november 1811 stierf volgde Bonham deze op, met

de titel van luitenant-gouverneur. Tot 1816 zou hij zijn bestuursambt bekleden; toen droeg hij, de 26ste februari, het gezag over aan de gouverneur-generaal van het herstelde Nederland, William Benjamin van Panhuys ⁴.

Achter Bonham verschijnt onder de arcade zijn vrouw, gekleed naar de mode van de tijd, in een witte Empire japon. Zorgzaam houdt zij een van haar beide nog kleine kinderen aan de hand. Het andere volgt haar op enige afstand. Lady Bonham heette Agnes en was de dochter van John Bathwaite Skeete, president van de Barbadoes. De West-Indische koloniale maatschappij zal zij goed gekend hebben.

Het gezin is van plan uit te rijden, waartoe een lichtbruine gesloten berline met twee paarden gereed staat. Op het portier is schematisch het familiewapen van de gouverneur geschilderd, voornamelijk in wit en zwart, dat de hoofdkleuren van de Bonhams waren. De blanke koetsier op de bok draagt een bruin livrei en een hoge hoed. Voordat hij instapt wisselt de gouverneur nog enige woorden met een heer in blauwe jas met rode kraag en grijze broek. Wellicht is met deze persoon Francis White, de particuliere secretaris van Bonham, bedoeld ⁵. Intussen daalt een

Engels officier de trappen van het paleis af; hij wordt gegroet door een soldaat, die van links komt aanlopen. Het is, alles tezamen, een levendig groepje.

Verspreid bewegen zich nog enkele figuren over het Plein voor het paleis: twee wandelaars, twee officieren met een hond, een negerin, een karretje en een heer te paard, die gevolgd wordt door een neger met een voorwerp in de hand, dat misschien een vliegewaaiër is. Mogelijk zijn zij te herkennen als de koopman en boekhouder-generaal Andrew Melville, de secretaris van de kolonie, later secretaris van het Hof van Justitie en fiscaal M. J. Schuster of E. G. Veldwijk, die raad-fiscaal was. Deze woonden en werkten althans in die tijd te Paramaribo⁶. Vredig graast en herkauwt in het gras een vijftal koeien. 't Is allemaal erg karakteristiek voor de combinatie van officiële statie, militair vertoon en provinciale gemoedelijkheid, die het Plein van Paramaribo in het begin van de 19de eeuw gekenmerkt zal hebben.

Onderaan tegen de ruit, welke het diorama tegen stof en beschadiging beschut, is in achter glas-techniek, in gouden letters op zwarte grond, een verklarende tekst aangebracht: 'A View of the Government House and Parade Ground in the Colony of Surinam, and part of Fort Zelandia'. Links leest men verder: 'Geboortezed van Papier Door G. Schouten 1812-te Suri-naame'.

Gerrit Schouten is vermoedelijk een zoon geweest van Hendrik Schouten, die in 1745 te Amsterdam geboren was en die in 1772 in Suriname in het huwelijk trad met Suzanna Johanna Hanssen, een 'kleurlinge'⁷. Hij was tekenaar, onder andere van portretten. Dr Voorhoeve vond er enige, door hem gesigneerde en 1831 gedateerde, in het archief Lammens te Paramaribo. Doch Schouten's specialiteit was het maken van kleine diorama's van papier, hout en andere materialen, alles in natuurlijke kleuren geverfd. Een ganze collectie hiervan ziet men in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam, het Museum voor Volkenkunde te Leiden, het Hemsterhuismuseum in Den Haag, Museum Bronbeek en in particulier bezit⁸.

Meestal stellen zij taferelen uit het leven van de bosnegers voor. Zij zijn tussen 1816 en 1834 gedateerd, ontstonden dus later dan het gezicht op het Plein te Paramaribo. Zij zijn ook kleiner en over het algemeen minder goed geslaagd als uitbeeldingen, doordat de figuren groter van stuk zijn, meer pretentie hebben, zwakker van vormgeving zijn en minder harmonisch in hun omgeving werden geplaatst.

Hoe illustratief dit werk ook moge zijn, een groot kunstenaar is Gerrit Schouten er zeker niet door geworden. Maar toch is zijn arbeid niet zonder belang, want het topografische en historische documentatiemateriaal dat over Suriname bestaat is weinig omvangrijk en bescheiden van aard. Nooit hebben goed geschoolde schilders als Frans Post en Albert Eckhout het land bezocht, nimmer heeft een gouverneur er kunstenaars laten werken op de wijze zoals de maeenas met de ruime blik Johan Maurits van Nassau dat indertijd in Brazilië deed. In plaats daarvan beschikte Suriname slechts over eenvoudige dilettant-tekenaars. Zo gebeurde het dat dit Rijksdeel tot nog toe niet in de Historische Afdeling van het Rijksmuseum vertegenwoordigd was. Schouten's even aardig als historisch betrouwbaar diorama van oud Paramaribo, dat in 1959 uit de kunsthandel werd aangekocht, is ons daarom welkom.

⁴ *Burke's Genealogical and heraldic history of the peerage, baronetage & knightage*, 102nd ed., Londen 1959, blz. 251.

⁵ P. J. Benoit, a.w.,

⁶ *Ibidem*; J. Wolbers, a.w., blz. 584.

⁷ *Notities van dr J. Voorhoeve te Paramaribo, welke ik ontving door vriendelijke bemiddeling van mejuffrouw mr J. Felhoen Kraal. Zie ook: U. Lichtveld en J. Voorhoeve, Suriname: Spiegel der vaderlandse kooplieden*, Zwolle 1958, blz. 177. Een zekere Carolina Maria Schouten, geboren 2 januari 1804, trouwde op 28 januari 1827 met mr Adriaan François Lammens die van 1815 tot 1835 rechter in Suriname was. Zij was zijn derde vrouw.

⁸ A. J. de Lorm, *Surinaamsche diorama's uit het begin der negentiende eeuw*, in: *Cultureel Indië*, 1943, blz. 158.

Straf is myn hand maar lieflyk myn gemoed

DOOR K. A. CITROEN

Het Rijksmuseum te Amsterdam bewaart sinds 1885 als bruikleen van de stad twee paar scharnierstukken, vermoedelijk boekbeslag, afkomstig van het spin- en werkhuis te Amsterdam, die in de Catalogus Gouden zilverwerken 1952, no. 336 als volgt nader omschreven zijn: 'De stukken zijn gegoten en hebben de vorm van Dorische portieken, waarbinnen in reliëf respectievelijk een spinnend vrouwtje met de inscriptie 'Spin- en' en het wapen van Amsterdam met 'Werk-

huys'. Onder de portiek een kelkbloem. Amsterdam, laatste kwart XVIII eeuw. Merken op drie stukken: IHS voor Johan Hendrik Schiotteling . . . H 4 - br 3 cm' (afb. 4).

Deze voorwerpen werden in de eerste zilvercatalogus van het Rijksmuseum, verschenen in 1902, al even wijfelend beschreven als 'twee paar mantelhaken (?)' (nr. 234); ingezonden op de Historische Tentoonstelling van de stad Amsterdam in 1925 prijken ze